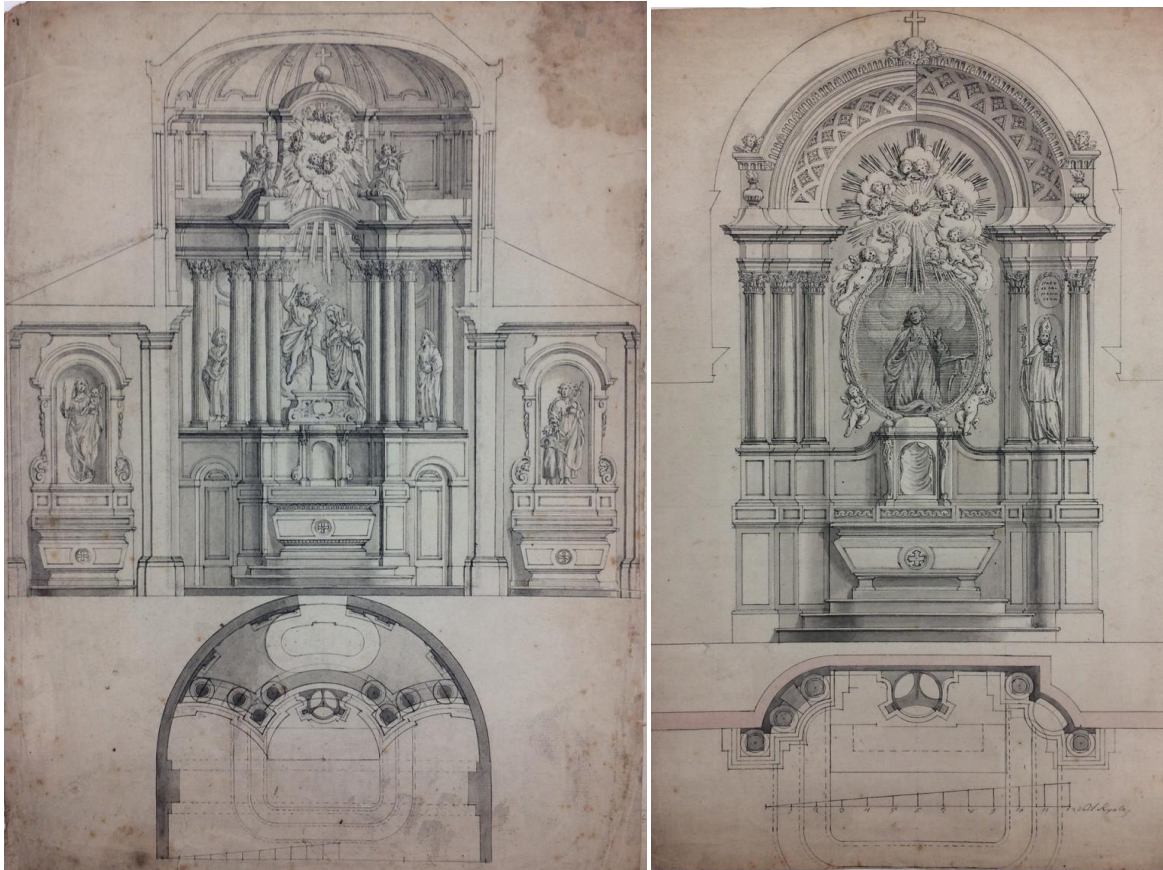

BAROKKE PRACHT

Afgelopen Februari heeft de Commissie Architectuur- en Ontwerptekeningen een mooie aanwinst aan de toch al zo rijke collectie toegevoegd. Het gaat om vier Nederlandse ontwerpen voor altaren uit de late achttiende eeuw en één ontwerp voor een raam met een heilige uit circa 1825. Met de verwerving wordt een lacune in de collectie gevuld: architectuurontwerpen die in een Rooms-katholieke context zijn ontstaan, zijn zeldzaam en in de collectie van het KOG niet of nauwelijks aanwezig.

De tekeningen zijn belangrijke getuigenissen van het rijke Roomse leven dat in Nederland plaatsvond tijdens de achttiende eeuw. Ons huidige beeld van het katholicisme wordt vooral bepaald door relatief kleine schuilkerken, zoals de Ons' Lieve Heer op Solder. Het beeld van een onderdrukte kerk die klein gehouden werd door de protestante onderdrukker en die samen moest komen in kerken die vanaf de openbare weg niet zichtbaar en zeker niet herkenbaar waren. Dit idee heeft in de negentiende eeuw het prachtige narratief opgeleverd van een kerk die uit de verdrukking tot grote bloei is gekomen met grote neogotische kerken waarvan de kerktoren bijna altijd hoger is dan die van de Hervormde kerk.

Het is echter de vraag of dit beeld helemaal klopt. Veel van de grote schuilkerken zijn verdwenen. Een stad als Gouda had een door Pieter de Swart ontworpen kerk met een monumentale zuilenstelling. Rotterdam had de fantastische Paradijkskerk en de grootse Rosaliakerk die geënt was op de hofkapel van Versailles, maar het bombardement niet overleefd heeft. Gelukkig is de prachtige oudkatholieke schuilkerk aan de Juffrouw Idastraat (1730) in Den Haag wel bewaard gebleven.

Het rijke Roomse leven uit de achttiende eeuw is uit ons geheugen verdwenen, omdat we nog maar zo weinig over lijken te hebben of omdat we het misschien niet waarnemen, ondanks het feit dat we er soms recht tegenover staan. In de Mozes- en Aäronkerk aan het Amsterdamse Waterlooplein bijvoorbeeld staat een fantastisch hoogaltaar uit de vroege achttiende eeuw dat met zijn coulissen een perfect theatrum sacrum vormt voor de heilige handelingen. Dit door H.F. Verbruggen geleverde altaar in wit rood en zwart marmer (met een schilderstuk van Jacob de Wit) is een perfect voorbeeld van wat er uit de Zuidelijke Nederlanden kon worden geëxporteerd naar de Noordelijke Nederlanden.

De altaartekeningen zijn voor de Noord-Nederlandse markt gemaakt, aangezien ze voorzien zijn van de maataanduiding Rijnlandse voet, de maat die in de provincie Holland dominant was. Mogelijk zijn ze vervaardigd in Antwerpen of een andere Zuid-Nederlandse stad. De datering van de altaren is niet heel gemakkelijk, omdat de barok een lange traditie kende. De standaard kunstgeschiedenis is daardoor niet altijd toepasbaar: de vormentaal van 1700 werd ook nog rond 1800 gebruikt. Zo kan het altaar op de eerste foto heel goed rond 1720, maar ook nog rond 1770 zijn gemaakt. Het altaar op de tweede foto vertoont verwantschap met prenten uit de *Recueil élémentaire d'architecture* van Jean-François de Neufforge (1714-1791) (prent CLXXXVIII) en lijkt daardoor rond of na 1775 te kunnen worden gedateerd.

Door wie of voor wie de tekeningen zijn gemaakt, blijft vooralsnog een raadsel. Mocht u in tijden van corona thuis en achter de computer gekluisterd zijn en een moment van verveling hebben, helpt u dan de commissie Architectuur- en Ontwerptekeningen door beeldbanken van de diverse archieven af te zoeken naar schuilkerken met vergelijkbare altaren.

We hopen later uitgebreider op de tekeningen terug te komen. Dan zullen we ook de twee tekeningen van orgelfronten behandelen, waarvan u er boven één afgedrukt ziet staan. Dit ontwerp voor een neogotisch front moet ergens rond het midden van de negentiende eeuw zijn ontstaan. De kunsthandelaar bij wie de tekeningen zijn verworven, was zo vriendelijk ons deze tekeningen cadeau te doen, waarvoor wij hem zeer erkentelijk zijn.

Pieter Vlaardingebroek,

Voorzitter Commissie Architectuur- en Ontwerptekeningen